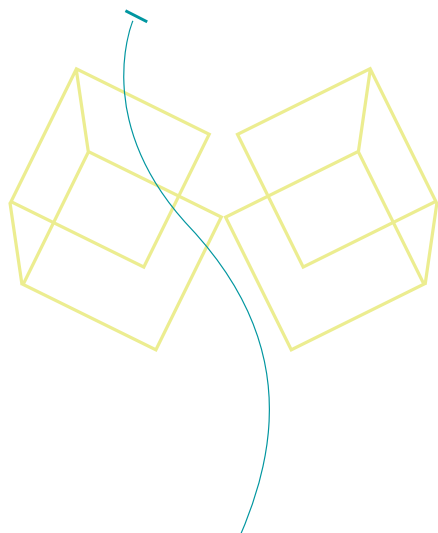
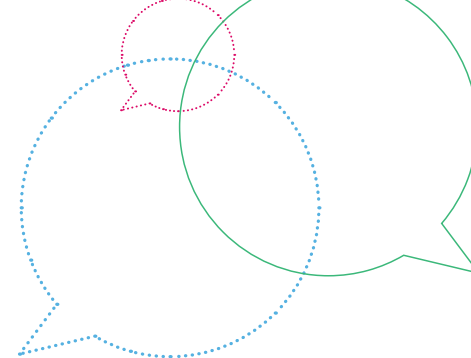

CERA IMPULSPROGRAMMA

**SAMENWERKING IN PARTICIPATIEVE
KUNSTPRAKTIJKEN**

CERA IMPULSPROGRAMMA

SAMENWERKING IN PARTICIPATIEVE KUNSTPRAKTIJEN

6 unieke samenwerkingsverbanden

Met het Cera Impulsprogramma ondersteunden Demos en Cera in de periode 2019-2022 samenwerkingsverbanden tussen organisaties gericht op het versterken van hun participatieve kunstpraktijken. Elk van de zes geselecteerde trajecten kreeg coaching op maat en een budget van 45.000 euro. Deze slotpublicatie geeft een overzicht van de ervaringen in elk traject. Daarnaast delen we hun tips voor andere organisaties.

Een initiatief van Demos vzw & Cera.

OVER HET CERA IMPULSPROGRAMMA

In 2019 lanceerden Cera en Demos een oproep aan organisaties om een voorstel in te dienen dat hun participatieve kunstpraktijken kon versterken via een samenwerkingsverband. Het samenwerkingsverband moest uit minimaal twee partnerorganisaties bestaan, waarvan minstens één in de dagelijkse werking mensen in een kwetsbare positie bereikt.

Uit een totaal van 62 aanvragen maakte een onafhankelijke jury een preselectie van 12 trajecten die hun voorstel konden toelichten in een mondelinge pitch. Uiteindelijk werden zes trajecten goedgekeurd.

Met het Cera Impulsprogramma willen Demos en Cera het ruime veld van participatieve kunstpraktijken inspireren om meer samen te werken en de krachten te bundelen, over sectoren heen. Bij elk geselecteerd traject stelden we een lerend netwerk samen van organisaties, professionals en individuele kunstenaars met gelijkaardige ervaringen en uitdagingen.

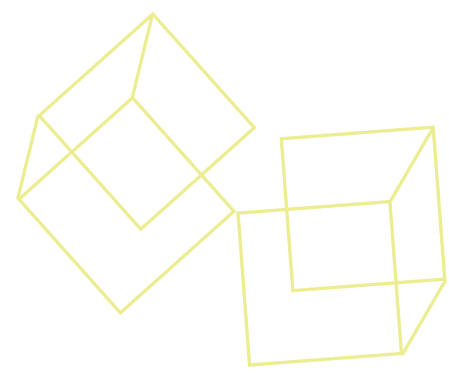
SAMENWERKING IN PARTICIPATIEVE KUNST- PRAKTIJEN

Het geheel aan goedgekeurde trajecten in het Cera Impulsprogramma geeft een mooi beeld van hoe divers participatieve kunstpraktijken kunnen zijn. Van participatief programmeren, artistiek werken in gemeenschapsinstellingen tot het resideren in en coproduceren met grote kunstenhuizen. De zes trajecten geven een mooi antwoord op het manifest [Kunst in Transitie](#) (2015), waarin Demos en CAL-XL² oproepen om allianties te vormen over sectoren heen om samen met burgers maatschappelijke uitdagingen te verbeelden.

In deze publicatie spreken we van participatieve kunstpraktijken wanneer de betrokkenheid van burgers actief betekenis geeft aan de waarde van kunst en dit het artistiek proces en resultaat beïnvloedt. Die betrokkenheid kan op verschillende niveaus vorm krijgen, van programmatie en (co-)creatie tot organisatie en besluitvormingsprocessen.

In deze slotpublicatie tonen we je per traject wat elke samenwerking concreet inhield. Telkens lijsten we ook de belangrijkste inzichten en tips op die de organisaties graag delen met het brede werkveld.

² CAL-XL, laboratorium voor kunst en maatschappelijke ontwikkeling in Nederland (<https://www.cal-xl.nl/>)

DE ZES TRAJECTEN VAN HET CERA IMPULSPROGRAMMA:

1. **DE CONNECTIE** (Atlas & Fameus) - Artistiek werken met nieuwkomers (p.6)
2. **PARK POÉTIK** (BRASS, dNa Vorst, dNa Sint-Gillis, GC Pianofabriek, GC Ten Weyngaert, Le Centre Culturel Jacques Franck & WIELS) - De gedurfde participatieve revolutie van een succesvol kunstenfestival (p.10)
3. **PARTICIPATIE ALS DANSKUNST** (BUSO Cardijnschool, Centrum West, KU Leuven, Leon, Ultima Vez en Zonnelied) - Levensecht leren, dansen en werken in Molenbeek (p.14)
4. **VPKJ** (Hogeschool Gent KASK-Koninklijk Conservatorium, Jong Gewei, Kunstencentrum VIERNULVIJF en Platform-K) - Een gedeelde praktijk van samen wonen, werken en leren in grote kunstenhuizen (p.18)
5. **STUDIO1ROOM** (Commusaic, Gemeenschapsinstelling De Zande - Beernem, Gemeenschapsinstelling De Zande - Ruiselede, Gemeenschapsinstelling De Kempen - De Hutten, Graffiti vzw, JES Antwerpen, Open Talenthuis Zinnema & Vlaams Dementiecentrum De Wijngaard) - Sociaal-artistiek werken in en met gemeenschapsinstellingen (p.24)
6. **CURATORENPROGRAMMA** (30CC, Buurtcentra Leuven, De Ruimtevaart, 't Lampeke & TRILL) - Als burgers mee programmeren (p.30)

Ook deze publicatie is het resultaat van co-creatie. We bedanken iedereen die van dichtbij of verder af heeft bijgedragen aan het Cera Impulsprogramma. We hopen dat deze publicatie leest als een warm pleidooi voor nog meer en betere participatieve kunstpraktijken dankzij krachtige samenwerkingen over sectoren heen.

Laat je inspireren!

Atlas & Fameus

DE CONNECTIE

ARTISTIEK WERKEN
MET NIEUWKOMERS

OVER HET TRAJECT

DE CONNECTIE is het Cera Impulstraject van Fameus en Atlas in Antwerpen. Fameus is een plaats waar vrijetijdskunstenaars samenkomen. Atlas Integratie & Inburgering Antwerpen biedt informatie en ondersteuning aan anderstalige nieuwkomers en organisaties. Hun samenwerking groeide uit de gezamenlijke vaststelling dat nieuwkomers waardevolle culturele bagage meebrengen maar niet makkelijk hun weg vinden naar culturele organisaties, opleidingen en ruimte om die te ontwikkelen en te tonen. Via De Connectie bieden Fameus en Atlas samen een oplossing voor deze uitdaging. Het doel is dat elke deelnemer mentale en fysieke ruimte vindt om een eigen kunstbeoefening te realiseren en om gelijke toegang tot het aanwezige culturele aanbod te krijgen.

Tijdens de drie jaar van het Cera Impulsprogramma investeerden Fameus en Atlas in maatwerk. Bij elke deelnemer keken de projectmedewerkers van De Connectie naar hun individuele noden. Ze bekeken ook met welk aanbod ze verbinding konden maken. Voor sommigen bleek het nodig om een individuele buddy toe te wijzen. Voor anderen was het voldoende om in contact te komen met organisaties, workshops of projecten die aan hun vraag konden beantwoorden. Meer en meer kreeg ook een community vorm waardoor deelnemers elkaar kunnen ontmoeten en deelnemen aan groepsactiviteiten. Uniek is dat ook de ontvangende culturele organisaties ondersteuning kregen in

het werken met nieuwkomers via advies, vorming en coaching.

De Connectie ging voor het Cera Impulsprogramma via drie pijlers op zoek naar de juiste strategie om artistieke nieuwkomers met het culturele veld te verbinden:

- Nieuwkomers naar De Connectie: Hoe leren artistieke nieuwkomers De Connectie kennen? Hoe verlopen eerste kennismakingsgesprekken en hoe geef je hen een warm welkom? In het eerste trajectjaar lag de focus op instroom naar het project.
- De Connectie naar het culturele veld: Welke criteria stel je op om samenwerkingen aan te gaan met culturele organisaties om nieuwkomers een positieve ervaring te bieden? Welke leidraad of aanbevelingen kan je meegeven aan organisaties? In het tweede trajectjaar lag de focus op het versterken van samenwerkingen met huidige en nieuwe culturele partners. Dit resulteerde in een leidraad met stappenplan.
- Opvolging en nazorg: Het derde jaar focuste op community building en kennisdeling met hun project Stadscanvas (www.instagram.com/stadscanvas/). Via expo's, voorstellingen en concerten op verschillende plekken verbindt De Connectie artistieke nieuwkomers met een breed publiek en netwerk in de stad.

DE TIPS VAN DE CONNECTIE & HET LEREND NETWERK

Het lerend netwerk van De Connectie bestond uit zes organisaties die elk ervaring hebben met het (samen)werken met nieuwkomers: Globe Aroma, kunstZ, Vzw Jong, Voem, The Post Collective en Ruth Loos (beleidsmedewerker onderzoek Sint Lucas School of Arts). Gedurende enkele bijeenkomsten doken zij samen met Fameus en Atlas in de onderzoeksvragen van dit traject:

- Waarom wil je met artistieke nieuwkomers samenwerken?
- Hoe bereik je je deelnemers?
- Welke voorwaarden of elementen moeten aanwezig zijn om hen goed te kunnen ontvangen en ondersteunen?
- Wie zijn de rolmodellen waar je groep zich aan kan spiegelen?
- Welke drempels zorgen ervoor dat deelnemers de weg naar jouw organisatie niet vinden of zich niet verbonden voelen?

De antwoorden op die vragen leidden tot de leidraad '[Hoe maak je culturele organisaties toegankelijk voor artistieke nieuwkomers](https://demos.be/kenniscentrum/publicaties/gids-van-de-connectie-maakt-culturele-organisaties-toegankelijk-voor-artistieke-nieuwkomers)'³. Bedoeling van de leidraad is om alle organisaties die met nieuwkomers willen (samen)werken

³Download de leidraad en het stappenplan hier: <https://demos.be/kenniscentrum/publicaties/gids-van-de-connectie-maakt-culturele-organisaties-toegankelijker-voor>

te inspireren en op weg te zetten. De leidraad biedt reflectievragen, advies en praktijkvoorbeelden uit enkele concrete trajecten van artistieke nieuwkomers. Bij de leidraad hoort een mini stappenplan, dat een handig overzicht geeft in acht stappen.

Stap 1: Bepalen wat je wil doen

Maak als organisatie heel duidelijk wat je wil doen voor en met artistieke nieuwkomers. Wat heb je hen te bieden? Is het eenmalig of duurzaam? Hoe flexibel kan je inspelen op hun verwachtingen en aanwezige skills? Betrek hen zo snel mogelijk en werk samen de inhoud en begincondities van je project uit. Bouw vooraf aan voldoende draagvlak binnen je hele organisatie zodat je niet alleen staat met je ambities.

Stap 2: Je groep bereiken

De meest evidente weg naar nieuwkomers is samenwerken met organisaties die hen al bereiken. Dit zijn bijvoorbeeld de afdelingen van het Agentschap Integratie en Inburgering, opleidingen Nederlands als tweede taal (NT2), OKAN-scholen of opvangcentra. Deze organisaties zijn vaak overbevraagd. Zorg dat je voldoende inspeelt op hun doelstellingen en duidelijk communiceert over je aanbod en in welke mate dit aanbod samen met nieuwkomers is ontwikkeld of nog ontwikkeld kan worden.

Stap 3: Criteria voor je groep

Als jij weet wat je gaat doen en wie je doelgroep is kan je op basis daarvan bepaalde criteria opstellen die je

belangrijk vindt: zoals engagement, passie of ervaring in een bepaalde discipline.

Stap 4: Een goede ontvangst

Stel jezelf als organisatie de vraag: wat zien of voelen mensen als ze binnenkomen? En hoe kan ik dat aangenamer maken? Communiceer heel duidelijk over de ligging en bereikbaarheid van je organisatie, vanaf een gekende plaats en met diverse vervoersmiddelen. Geef op een laagdrempelige en visuele manier de geschreven en ongeschreven regels in je organisatie mee.

Stap 5: Een eerste kennismaking

Een fijn eerste kennismakingsgesprek kan een groot verschil maken in de beslissing van deelnemers om op je aanbod in te gaan. Geef een rondleiding door het gebouw en stel jezelf en je collega's voor. Gebruik een laagdrempelig taalniveau wanneer je uitleg geeft over je organisatie en gebruik ondersteunende beelden. Het allerbelangrijkste is dat je luistert naar de noden van de deelnemer zelf. Spreek af hoe je verder zal communiceren met elkaar (telefonisch, whatsapp, mail, messenger...) en wanneer de volgende afspraak doorgaat.

Stap 6: Rolmodellen

Het is belangrijk dat deelnemers zich kunnen identificeren met mensen in je organisatie. Wie kan dit vertrouwde gezicht zijn in jouw organisatie? Zijn er mensen in je organisatie of netwerk (kunstenaars, vrijwilligers, stagiaires, freelancers, bestuursleden...) die ervaringsdeskundig zijn of ervaring hebben in het werken met nieuwkomers? Sta er ook al bij stil hoe artistieke nieuwkomers zelf kunnen doorgroeien binnen jouw organisatie.

Stap 7: Taal en andere drempels

Taal is een evidente drempel voor nieuwkomers. Gebruik veel visuals en beeldmateriaal en doe een doorlichting op alle niveaus van je communicatiekanalen. Maak ruimte voor [meertaligheid](#)⁴ en zoek manieren hoe iedereen op de eigen manier kan of wil communiceren. Sta daarnaast stil bij welke andere mogelijke drempels er kunnen zijn voor nieuwkomers in jouw organisatie, zoals tijd en financiële draagkracht. Analyseer regelmatig nieuwe en terugkerende drempels en speel hier flexibel op in vanuit een probleemoplossende houding.

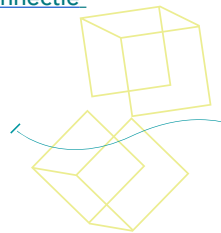
Stap 8: De volgende stap

Laten we hopen dat nieuwkomers op een bepaald moment het beste uit jouw organisatie hebben gehaald. Dat is het moment om hen te begeleiden om een volgende stap te zetten. Je kan dit van in het begin stimuleren door deelnemers zoveel mogelijk in contact te brengen met nieuwe netwerken en hun talenten volop presentatiekansen te geven. Evalueer je samenwerking en bespreek wat de volgende stap kan zijn. Die ligt misschien wel in het doorgroeien binnen je eigen organisatie!

Meer lezen over dit traject?

<https://demos.be/tags/de-connectie>

⁴ Lees het artikel 'Release me of my passport': <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/release-me-of-my-passport-co-creatie-in-een-meertalige-en-meerstemmige-groep>

BRASS, dNa Vorst,
dNa Sint-Gillis, GC Pianofabriek,
GC Ten Weyngaert, Le Centre Culturel
Jacques Franck & WIELS

PARK POÉTIK

DE GEDURFDE PARTICIPATIEVE
REVOLUTIE VAN EEN SUCCESVOL
KUNSTENFESTIVAL

OVER HET TRAJECT

PARK POÉTIK is het Cera Impulstraject van BRASS, dNa Vorst, dNa Sint-Gillis, GC Pianofabriek, GC Ten Weyngaert, Le Centre Culturel Jacques Franck & WIELS. Het vertrekpunt van dit traject is het succesvolle kunstenfestival SupervliegSupermouche. Met de steun van Cera en Demos wilden de partners nieuwe participatieve methodieken uitproberen, ontwikkelen en documenteren.

De ambitie is om meer in te zetten op ontmoeting in de openbare ruimte en mensen in een kwetsbare positie actiever te betrekken bij het festival. Coördinator Benoit Dewael verwoordt het als volgt: "Moet ons festival evolueren tot een soort nieuw instituut? Of blijven we een methode om tot nieuwe samenwerkingsvormen te komen? Dat is de drijfveer waarrond ik wil werken."

Als eerste stap grepen de partners terug naar de basisvraag achter het festival. Waarom willen we het doen? Dit leidde tot heel wat boeiende discussies. Sommige partners waren blij met de huidige situatie. SuperVliegSuperMouche was een succesformule met bovenlokale uitstraling. Never change a winning team! Andere partners wilden meer inzetten op co-creatie, het betrekken van mensen in een kwetsbare positie en de lokale inbedding. Samen koos men voor die laatste piste met als drijvende motivatie dat het opzetten van duurzame, inclusieve en participatieve processen met de buurt prioriteit moest krijgen. Die ambitie werd beklonken in het zogenaamde charter Park Poétik. Van een

festivalweekend in het Park van Vorst met 25.000 bezoekers evolueerde Park Poétik naar een participatieve kunstzomer⁵ vol poëtische interventies in de publieke ruimte van Vorst en Sint-Gillis. De aanhoudende coronacrisis bleek daarbij een onverwachte katalysator om meer kleinschalig en in openlucht te werken.

Door het geweer van schouder te veranderen, bereikten de partners met meer dan 150 projecten over twee zomers gespreid meer lokale inwoners dan ooit. Een essentiële verandering is dat deze andere vorm het toelaat dat er last minute aanpassingen of voorstellen mogelijk worden. Er wordt veel minder gestuurd van bovenaf.

De organisatiestructuur evolueerde van een hiërarchische piramide, gebaseerd op één idee dat vele anderen moest inspireren, naar een [Atomiummodel](#)⁶, waarbij meerdere trajecten en dromen samen het project maken. Tijdens zogenaamde dreamcatching sessies kunnen burgers, vrijwilligers, kunstenaars en organisaties dromen en ideeën pitchten en uitwerken. Deze worden ondersteund met een participatiebudget en uitgewerkt in meerdere werkgroepen, waaraan zowel burgers als medewerkers uit meer dan dertig sociale en artistieke partners deelnemen. Een stuurgroep houdt de touwtjes vast van het gezamenlijke project.

⁵Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/park-poetik-van-festivalweekend-naar-participatieve-kunstzomer>

⁶Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/dossier/dossier-park-poetik-met-trajectverslag>

Die omschakeling gebeurde uiteraard niet van vandaag of morgen. Tot op vandaag vraagt het veel overleg, overtuigingskracht en vooral tijd om iedereen mee te krijgen. Van burgers en organisaties tot schepenen en subsidiënten. Benoit: "Wat al snel naar boven kwam, is dat fundamentele veranderingen altijd meer tijd vragen dan initieel voorzien. De omschakeling zelf is intussen duidelijk en gedragen, maar het is niet meteen bij iedereen duidelijk wat de concrete gevolgen daarvan zijn. Door onze nieuwe manier van werken, moet je de macht herverdelen. Je moet vertrouwen geven aan meer onafhankelijke cellen, zonder dat ze totaal naast elkaar beginnen werken."

"Het feit dat we hier in de buurt rondliepen en dat dat leefde bij de mensen, dat was eigenlijk het mooiste van al." (vrijwilliger Park Poétik)

DE TIPS VAN PARK POÉTIK & HET LEREND NETWERK

De belangrijkste zoektocht in het traject Park Poétik was die naar [concrete methodieken](#)⁷ om meer participatief te werken met diverse buurtbewoners en organisaties. Ze experimenteerden veel en deden ook beroep op extern advies en de ervaring van andere organisaties in een

lerend netwerk. Onderstaande tips delen we graag!

TIP 1: Ontwikkel een langetermijnvisie

Net als Park Poétik zitten veel participatieve kunstpraktijken vast in een overlevingsstrategie. Ze zitten vast in een projectencarroussel van diverse en projectmatige subsidiestromen over sectoren heen die nooit voldoende dekkend zijn voor de effectief geleverde inspanningen. Toch is het een goed idee om de dagelijkse praktijk even opzij te zetten, cruciale vragen te blijven stellen en een langetermijnvisie te creëren.

Bij Park Poétik hielp het om een visuele tijdslijn te maken om te kijken of deadlines en inhoudelijke ambities voldoende stroken met elkaar. Het kan ook helpen om een externe veranderingscoach te betrekken. Die kan de nodige afstand scheppen en op een meer neutrale manier feedback verzamelen. Zo kwam er een ander reflectieproces op gang en krijgen weerstand en machtsverhoudingen een plaats zonder noodzakelijke verandering in de weg te staan.

TIP 2: Zoek het publiek op waar het is

Een gekende uitdaging in de cultuursector was ook SuperVliegSuperMouche niet vreemd. De mensen die je het liefst wil bereiken, de lokale buurtbewoners, komen niet vanzelf. Het werkt veel effectiever om vindplaatsgericht te werken dan te trekken en sleuren om mensen naar je aanbod te krijgen. Park Poétik bereikt mensen waar ze zijn: op straat, op een plein, in een park. Hierdoor slaagden ze erin om de publieksbemiddeling radicaal om te draaien. Daar komt ook de naam Park Poétik vandaan: het is een

ontmoetingsplek, een soort van park, over het volledige grondgebied van Vorst en Sint-Gillis. De vele artistieke interventies lokken diverse vormen van participatie uit, geïnspireerd door het [participatiecontinuüm van Demos](#)⁸. Vrijwilligers van Park Poétik waren telkens aanspreekbaar om in gesprek te gaan met passanten of extra context te geven.

TIP 3: Faciliteren in plaats van centraliseren

In haar nieuwe organisatiemodel werkt Park Poétik nog steeds met een stuurgroep. Maar die geeft meer dan ooit dingen uit handen: zowel inhoudelijk als organisatorisch. Waar een artistiek comité de programmatie van SuperVliegSuperMouche bepaalde, zet bij Park Poétik een mix van buurtbewoners, vrijwilligers, ambtenaren en organisaties de inhoudelijke lijn uit van de volgende editie. Deze mensen zijn de ['dreamcatchers'](#)⁹. Zij gaan telkens na de zomer aan de slag en werken nieuwe of aangepaste dromen uit op basis van vorige editie(s) en bepalen het thema en de inhoudelijke lijn van de volgende editie. Dit proces neemt ruim 6 maanden in beslag. De groep werkt organisch en blijft open en toegankelijk voor iedereen die wil meeschrijven aan het collectief verhaal. De organisatie wordt zo meer een platform, waarvan iedereen mede-eigenaar is. Door het idee los te laten dat niet alles als een geoliede machine op elkaar in moet spelen, ontstaat er veel meer ruimte voor echte participatie.

TIP 4: Werk met een participatiebudget

Park Poétik luistert naar burgerinitiatieven en stelt een budget ter beschikking dat burgers zelf kunnen beheren om mee aan de slag te gaan. Om via een burgerbudget impact te genereren, zijn zowel denkers als doeners nodig. Het traject leert ook dat je niet iedereen van in het begin meekrijgt. Als mensen je leren kennen en zien wat je doet, triggert dat hun enthousiasme. Voorzie in je budget dus ook ruimte voor lastminute initiatieven. De drie voorwaarden voor het krijgen van een burgerbudget bij Park Poétik zijn: (1) aanwezig zijn in de openbare ruimte, (2) budget openhouden voor lastminute initiatieven en (3) mensen ter beschikking hebben om de dromen mee uit te voeren.

TIP 5: Interactieve vergaderwerkvormen

Om burgers, vrijwilligers en kunstenaars te engageren, organiseerde Park Poétik zogenaamde [dreamcatching sessies](#). Die gaan door in kleine groepjes, van tien tot twaalf personen. De werkvormen die daar gebruikt worden, laten toe dat iedereen aan het woord kan komen, ideeën kan geven en de nodige informatie krijgt, zoals een online muur of Padlet. Benoit: "We hebben tijdens dit traject verschillende vergader- en feedbackmethodes kunnen uittesten. Dat vonden we het meest interessant aan dit traject. De meetings werden eerder workshops, waarbij we altijd een andere voorzitter hadden. Dit is mogelijk als je rond inhoud werkt, en niet het pragmatisch organisatorische laat overheersen."

Meer lezen over dit traject?

<https://demos.be/tags/park-poetik>

⁷Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/methodiek/participatieve-methodieken-van-park-poetik>

⁸Lees meer over het participatiecontinuüm op de website van Demos: <https://demos.be/kenniscentrum/dossier/7-strategieen-om-participatief-te-werken>

⁹Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/dossier/dossier-park-poetik-met-trajectverslag>

BUSO Cardijnschool,
Centrum West, KU Leuven,
Leon, Ultima Vez en Zonneliëd

PARTICIPATIE ALS DANSKUNST

LEVENSECHT LEREN,
DANSEN EN WERKEN IN
MOLENBEEK

OVER HET TRAJECT

PARTICIPATIE ALS DANSKUNST is het Cera Impulstraject van BUSO Cardijnschool, Centrum West, KU Leuven, Leon, Ultima Vez en Zonneliëd. Al enkele jaren werken deze partners samen om diverse doelgroepen te laten genieten van hedendaagse dans in hartje Molenbeek. Dankzij de unieke danspraktijk van choreograaf Seppe Baeyens worden deze doelgroepen met elkaar gemengd zodat een afspiegeling ontstaat van de buurt. Via het traject onderzoeken de partners hoe ze ook op het niveau van hun organisaties meer inclusief en wederzijds kunnen samenwerken over sectoren heen. Zo kunnen nieuwe relaties ontstaan, worden talenten versterkt en wordt de maatschappelijke rol van de partners in de buurt groter.

EEN INCLUSIEVE DANSPRAKTIJK

Een belangrijke aanleiding voor het Impulstraject is het onderzoekswerk van Prof. Dr. Maddy Janssens en Prof. Dr. Chris Steyaert. Zij voeren onderzoek naar diversiteit in bedrijven vanuit kaders uit de organisatiepsychologie en practice theory. Het uitgangspunt in hun onderzoek is dat als je werk wil maken van inclusie in een organisatie je moet kijken naar de dagelijkse praktijken zoals de besluitvormingsprocessen of vergadercultuur. In hun zoektocht naar organisaties waar verschil echt een plaats krijgt, kwamen zij bij de danspraktijk van Seppe Baeyens terecht.

In deze danspraktijk van [mixing, inverting en affirming](#)¹⁰ worden mensen met een verschillende achtergrond systematisch vermengd, zowel tijdens workshops en ateliers als bij de creatie van voorstellingen. Zo krijgen bewoners van Zonneliëd een eerste dansworkshop en worden ze vervolgens gemengd met leerlingen van een basisschool uit de buurt. Tijdens het Cera Impulstraject werd deze danspraktijk meer en meer in de publieke ruimte ingezet, zodat ook buurtbewoners en toevallige passanten betrokken raakten. De deelnemers ontmoeten elkaar tijdens het dansen in steeds wisselende combinaties. Ze verlaten hun comfortzone, komen los van de labels die ze doorgaans opgeplakt krijgen en maken krachtige nieuwe verbindingen met veel ruimte voor verschil.

TALENTONTWIKKELING ALS VERBINDEND ELEMENT

In de drie jaar van het Cera Impulstraject groeiden de partners dichter naar elkaar toe. In het eerste jaar maakten ze uitgebreid tijd om bij elkaar op werkbezoek te gaan. Ze gaven elkaar een onderdompeling in concrete activiteiten die een goed beeld geven van hun dagelijkse werking, zoals turn- en kooklessen in de Cardijnschool, een percussieworkshop bij Centrum West en de fietsbieb van 't Zinneke. Nadien volgde telkens een nagesprek dat dieper inging op de visie, missie en structuur van elke organisatie. De partners maakten ook uitgebreid tijd om via storytelling een beter zicht te krijgen op de doelstelling achter hun samenwerkingsverband.

¹⁰Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/traject-participatie-als-danskunst-over-inclusief-samenwerken-via-hedendaagse>

Ze vatten deze in volgende kernboodschap:

“Bewoners en organisaties in de buurt ontmoeten elkaar te weinig. Vanuit een divers partnernetwerk, zetten we inclusieve dansprojecten op die een waaier aan mogelijkheden bieden voor ieders talent.”

Talentontwikkeling bleek de rode draad die de missie en werking van alle betrokken partners verbindt. Ze voelen dat door hun samenwerking nog veel meer kansen geboden worden aan het talent in de buurt. Vanuit die missie organiseerden ze tweemaal een laagdrempelige [talentendag](#)¹¹ bij MolenWest. Het concept is een carrousel met verschillende workshops, zoals een foodtruck, een klimmuur, yoga- en dansworkshops. Elke workshop wordt zoveel mogelijk getrokken door deelnemers zelf en staat open voor buurtbewoners en passanten.

“Het is juf Els die me overtuigde om mee te dansen bij Seppe. Ik ontdekte dat als je talent hebt, je dat ook moet laten zien. Dan gaan er allemaal deuren voor je open en krijg je veel meer kansen. In de toekomst wil ik leren omgaan met kinderen zodat ik ook voor hen dansworkshops kan geven.”
(Kyria, leerling BUSO Cardijnschool)

¹¹ Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/participatie-als-danskunst-haalt-talenten-uit-hun-winterslaap>

DE TIPS VAN PARTICIPATIE ALS DANSKUNST & HET LEREND NETWERK

Als organisaties inclusief en gelijkwaardig willen samenwerken over sectoren heen komen er meerdere uitdagingen op hun pad. Tijdens het Cera Impulstraject brachten we een lerend netwerk samen van individuen en organisaties die deze ervaring delen. We gingen ook ten rade bij Tessel Holsbergen, die haar masterproef Agogische Wetenschappen aan de VUB schreef over cross-sector samenwerking in participatieve kunstprojecten. Samen kwamen we tot [zeven tips](#)¹².

TIP 1: Check de omgevingsfactoren

De omgeving waarin een samenwerking zich afspeelt heeft een sterke invloed op de samenwerking zelf. Hebben organisaties al eens eerder samengewerkt? Schat ten ze elkaar in als betrouwbaar en competent? Dan zal dit het vertrouwen tussen de partners verhogen en is de samenwerking meer geneigd om te slagen. Check voor én tijdens een samenwerking welke omgevingsfactoren jouw samenwerking positief of negatief (kunnen) beïnvloeden.

TIP 2: Zorg voor een goed contact tussen de groepsleden

Samenwerking tussen organisaties gaat makkelijker als de onderlinge relaties goed zitten. Als mensen elkaar persoonlijk kennen, zijn ze meer geneigd elkaar te vertrouwen, zullen ze elkaar sneller op de hoogte houden, vaker afspreken en het samenwerken als leuker ervaren. Investeer dus voldoende en blijvend in kennismaking en groepsvorming.

¹² Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/7-tips-om-beter-samen-te-werken-over-sectoren-heen-in-participatieve>

TIP 3: Verhoog het eigenaarschap van alle partners

Streef naar een hoge mate van eigenaarschap bij alle betrokkenen tijdens de verschillende fases van je samenwerking. Het helpt als je mensen uit verschillende lagen van je organisatie betreft bij de samenwerking. Dit vergroot het draagvlak en vermijdt dat één organisatie of individu de ‘macht’ naar zich toe trekt. Zoek samen uit welke aanpassingen nodig zijn opdat elke partner gelijkwaardig kan deelnemen.

TIP 4: Durf de samenwerking aan te passen

Participatieve kunstpraktijken draaien om sterke processen. In co-creatie kan het resultaat nooit helemaal vastgelegd worden. Dat geldt ook voor de samenwerking tussen partners. Flexibiliteit en aanpassingsvermogen zijn nodig om een samenwerking relevant te houden. Benoem in jullie overeenkomst dat aanpassingen altijd mogelijk zijn. Bouw regelmatig evaluatiemomenten in om samen bij te sturen.

TIP 5: Communiceer regelmatig en open met elkaar

Het is heel waardevol als je openlijk conflict kan bespreken en elkaar durft wijzen op blinde vlekken. Inclusie is een constante mindset, waarin je voortdurend kan bijleren. Bouw eventueel tijdelijk of preventief een vorm van bemiddeling in. Zeker in het begin van een samenwerking kan het helpen om te werken met een neutrale facilitator, die de groepsdynamiek en onderlinge relaties bewaakt.

TIP 6: Houd de gezamenlijke én aparte doelen voor ogen

Neem in het begin van je samenwerking voldoende tijd om te kijken wat de common ground is en waar de meerwaarde ligt om samen te werken. Wat kan je samen

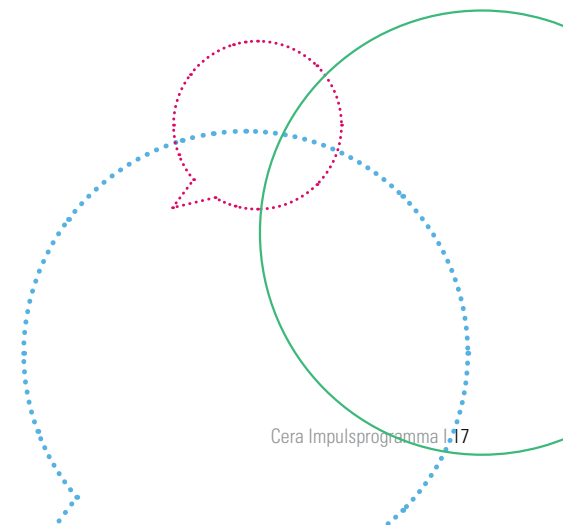
bereiken dat elke organisatie op haar eentje niet zou kunnen bereiken? Maak die gedeelde agenda zo helder mogelijk en houd die levend door deze regelmatig opnieuw aan te kaarten of visueel te maken. Bewaak dat de gezamenlijke agenda de doelstellingen van elke afzonderlijke organisatie versterkt en zeker niet in de weg staat.

TIP 7: Voorzie de nodige tijd en middelen

Dit lijkt een evident aspect van samenwerking, maar vergeet niet het grondig onder de loep te nemen. Welk budget is beschikbaar? Wat kan elke organisatie inbrengen? Moeten er bijkomende middelen worden gezocht? Hoeveel tijd heeft elke medewerker om zich met de samenwerking bezig te houden? Schat dit zo realistisch mogelijk in en bekijk dit regelmatig opnieuw. Heb ook oog voor inbreng van niet-materiële aard. Anders versterk je het (machts)onevenwicht tussen grote en kleine organisaties in hetzelfde samenwerkingsverband.

Meer lezen over dit traject?

<https://demos.be/tags/participatie-als-danskunst>

Hogeschool Gent KASK-
Koninklijk Conservatorium, Jong
Geweï, Kunstencentrum VIERNULVIER
en Platform-K

VPKJ

EEN GEDEELDE PRAKTIJK VAN SAMEN
WONEN, WERKEN EN LEREN IN
GROTE KUNSTHUIZEN

OVER HET TRAJECT

VPKJ is het Cera Impulstraject van Hogeschool Gent KASK-Koninklijk Conservatorium, Jong Geweï, Kunstencentrum VIERNULVIER. In het najaar 2019 gingen Jong Geweï en Platform-K [onder dak bij VIERNULVIER](#)¹³. Ze kregen studio- en bureau ruimte ter beschikking en worden ondersteund in coproducties. Lies Vanborm van VIERNULVIER: "We hebben een sterke geschiedenis van samenwerking. Veel expertise rond participatie zit bij organisaties zoals Jong Geweï en Platform-K. Het leek ons erg fijn om met hen iets structureels op te bouwen, waardoor je elkaar elke dag tegenkomt en sommige dingen natuurlijk beginnen voelen."

Inge Lattré van Platform-K: "De meerwaarde van een huisvesting in VIERNULVIER is de continuïteit die we onze dansers nu kunnen geven en de wisselwerking op verschillende niveaus die mogelijk wordt." Voor [Jong Geweï](#)¹⁴ is de residentie een uitgelezen kans om intenser met (jong)volwassenen te kunnen werken, 's avonds en in het weekend. Ze krijgen een volwaardige plaats naast andere kunstenaars.

De intense samenwerking tussen de partners leidde tot de ontwikkeling van nieuwe activiteiten en boeiende gesprekken rond radicale toegankelijkheid

in de kunstensector en het kunstonderwijs. Tine Theunissen, publiekswerker van VIERNULVIER: "Door Jong Geweï in huis te hebben, beseffen we hoe belangrijk het is om hun deelnemers de nodige veiligheid en zorg te geven. Ruimte ter beschikking stellen is niet zo moeilijk, maar je moet relaties opbouwen en die de nodige tijd geven." VIERNULVIER experimenteerde ook met het organiseren van [relaxed performances](#)¹⁵, waarbij iedereen welkom is die zich moeilijk kan vinden in de standaard theaterconventies. Niet toevallig gebeurde dit een eerste keer bij de productie The Goldberg Variations van Platform-K.

Het samenwerkingsverband zoekt ook naar uitwisseling tussen studenten van KASK met spelers en dansers van Jong Geweï en Platform-K. Via masterclasses worden docenten vertrouwde gezichten, wat de drempel richting doorstroom verlaagt. Haider Al Timimi van Jong Geweï: "Veel mensen zijn straf genoeg om binnen te geraken in het kunstonderwijs, maar ze lopen vast in de plannen en het systeem. Scholen moeten hard over hun structuur nadenken om die jongeren te kunnen omarmen. Biedt hen andere poetica, andere leer- en reflectievormen en meer tijd en dat lukt wel." Jong Geweï en KASK organiseerden samen een [Université Populaire](#)¹⁶, waarbij studenten, docenten, coaches en spelers van KASK en Jong Geweï op een horizontale manier leren van elkaar. Zo kan iemand heel goed Arabische koffie zetten, de oorlog

¹³Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/er-gebeurt-een-interessante-vorm-van-snuffelen-in-kunstencentrum-vooruit>

¹⁴Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/jong-geweï-een-collectief-van-jonge-doeners-die-theater-maken-zonder-te-veel>

¹⁵Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/publiekswerking-bij-vooruit-niets-voor-iedereen-maar-voor-iedereen-iets>

¹⁶Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/sloop-de-muros-theater-als-magneet-voor-meer-stemmigheid-en-een-ander>

in Syrië uitleggen of een sigaret rollen. Bart Capelle van Jong Gewei: "We halen onze mosterd bij het concept sociaal gesitueerde kennis van filosofe Sandra Harding. Iedereen draagt andere kennis in zich door de manier waarop je in het leven staat en door de kansen die je krijgt. Het is door die verschillende vormen van kennis samen te leggen, dat echt leren van elkaar ontstaat."

"Het gaat vooral over het kennismaken en hoe leer je iemand iets aan. En vaak is dat dan grappig en lach je daarmee. En dan is die muur direct weg. Dan ben je gewoon op je gemak. Dus dat is wel een heel goeie methode." (Lâle, acteur Jong Gewei)

DE TIPS VAN VPKJ & HET LEREND NETWERK

Een lerend netwerk van organisaties met gelijkaardige ervaringen en uitdagingen¹⁷ bracht de asymmetrie tussen participatieve kunstpraktijken en grote kunsthuisen in kaart. Welke objectieve én subjectieve verschillen zijn er? En hoe kan je met deze verschillen rekening houden zodat er ruimte komt voor een gelijkwaardige samenwerking?

¹⁷ Globe Aroma, De Nieuwe Spelers, NTGent, Concertgebouw Brugge, Platform-K, Jong Gewei, VIERNULVIJF en Hogeschool Gent-KASK-Koninklijk Conservatorium

VERSCHILLENDE SOORTEN SAMENWERKINGEN

Grote kunsthuisen en participatieve kunstpraktijken vinden elkaar meer en meer. Waar de enen vooral op zoek zijn naar manieren om een meer divers publiek te betrekken bij hun aanbod, zoeken de anderen ondersteuning en erkenning voor hun vaak precaire en projectmatige werking. In de praktijk zien we vier soorten samenwerking:

- **Infrastructureel-technisch:** Participatieve kunstpraktijken maken gebruik van de infrastructuur van grote kunsthuisen.
- **Artistiek-inhoudelijk:** Participatieve kunstpraktijken en grote kunsthuisen gaan op verschillende manieren artistieke en inhoudelijke cross-overs aan, zoals coproducties, wederzijds advies of uitwisselingen en masterclasses tussen makers en deelnemers.
- **Op vlak van programmatie:** Grote kunsthuisen engageren zich op een systematische manier om de producties van participatieve kunstorganisaties te hosten en programmeren.
- **Zakelijk:** Niet-artistieke samenwerkingen tussen grote kunsthuisen en participatieve kunstpraktijken, bijvoorbeeld hulp bieden bij administratieve zaken zoals boekhouding en personeelsadministratie.

VERSCHIL IN FOCUS

De ervaring is dat verschillen tussen grote kunsthuisen en participatieve kunstpraktijken minder te maken hebben met het

verschil in grootte dan met het feit dat de enen participatie in hun DNA hebben en de anderen minder of niet. Het blijkt vooral die andere focus die soms voor frictie zorgt. In grote huizen wordt minder op maat van de mens gewerkt. Hun focus ligt vooral op het hosten van kunstenaars en publiek, met bijhorende zorgen rond techniek, veiligheid, planning, communicatie, horeca en ticketverkoop. Dat maakt hun werking soms meer rigide. Terwijl de focus in participatieve kunstpraktijken quasi volledig op de mens ligt en hun werkingen gebouwd zijn op wederkerigheid.

VIJF TIPS VOOR OMGAAN MET VERSCHIL

Hoe kan je nu rekening houden met deze verschillen tussen grote kunsthuisen en participatieve kunstpraktijken zodat er ruimte komt voor een gelijkwaardige samenwerking? De partners van VPKJ en de deelnemers aan het lerend netwerk geven [vijf tips](#)¹⁸ mee.

TIP 1: Voer het gesprek over waarden en belangen

Leg samen de begincondities vast voor de start van een samenwerking. Werk elk participatief project van in de basis samen uit, zowel op artistiek, zakelijk als productioneel vlak. Doe dit vanuit een open dialoog met alle betrokkenen. Durf de wederzijdse belangen en noodzaak van de samenwerking te benoemen en maak van in het begin duidelijk wie wat nodig heeft en inbrengt in de samenwerking.

¹⁸ Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/omgaan-met-verschil-in-samenwerking-met-grote-kunsthuisen>

TIP 2: Stel verwachtingen bij

Zorg ervoor dat de samenwerking telkens een open gesprek blijft en geen muur waarop je botst. Het managen en soms ook kunnen loslaten van verwachtingen is essentieel voor beide partijen. Als er een probleem opduikt of je kan een bepaalde planning niet aanhouden, moet je dat kunnen bespreken van mens tot mens. Dan verschuift de samenwerking van een probleem naar een conversatie. Er moet bereidheid zijn om fouten te maken en iets opnieuw te proberen.

TIP 3: Communicatie is alles

Het helpt als elke partij vaste contactpersonen aanstelt die met elkaar communiceren tijdens de samenwerking. Regelmatig informeel contact helpt bij het opbouwen van een goede vertrouwensrelatie. Het is belangrijk dat deze personen elkaars organisatiestructuur, werkcultuur en expertise kennen en aanvaarden. Op die manier kunnen ze voor elkaar opkomen, vertalen waar nodig en zorgen dat hun collega's mee zijn.

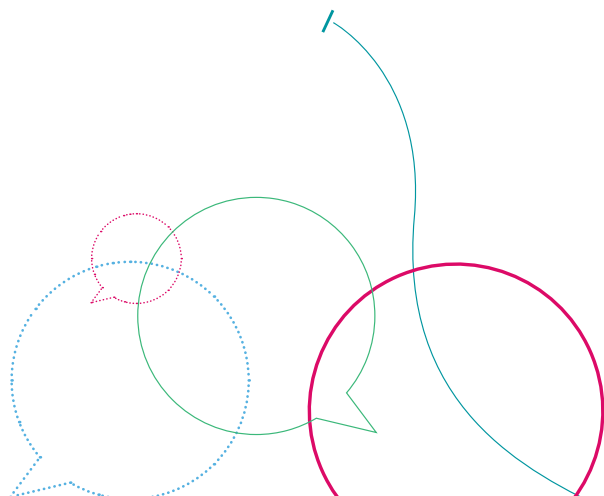
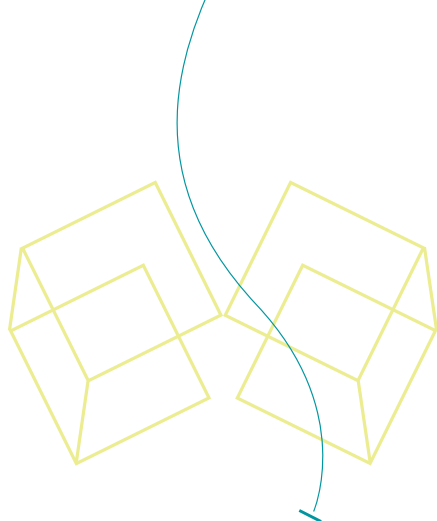
TIP 4: Kies voor continuïteit

Continuïteit is belangrijk voor participatieve kunstpraktijken en de mensen waarmee zij werken. Zie een samenwerking daarom liefst breder dan één project en kijk ook naar de lange termijn. Dit versterkt bovendien de bredere missie van participatieve kunstpraktijken. Er is een engagement nodig van meerdere partijen in de samenleving om toegankelijkheid en inclusie te realiseren.

TIP 5: Beperk participatie niet tot publiekswerking

Elk participatief kunstproject zou besproken moeten worden op het niveau van de artistieke staf en mag niet ten dienste staan van de publiekswerking. Elk groot kunstenhuis dat inzet op participatie heeft idealiter minstens één personeelslid in dienst dat als lid van de artistieke staf de belangen van participatie behartigt en zich daar echt voor engageert.

Meer lezen over dit traject?
<https://demos.be/tags/vpkj>

Commusaic,
Gemeenschapsinstelling
De Zande - Beernem,
Gemeenschapsinstelling De Zande -
Ruiselede, Gemeenschapsinstelling De Kempen
- De Hutten, Graffiti vzw, JES Antwerpen,
Open Talentenhuis Zinnema & Vlaams
Detentiecentrum De Wijngaard

STUDIO1ROOM

SOCIAAL-ARTISTIEK WERKEN IN EN MET
GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN

OVER HET TRAJECT

STUDIO1ROOM is het Cera Impulstraject van jeugd- en kunstorganisaties Commusaic, JES, Graffiti en Zinnema en enkele gemeenschapsinstellingen. Hun gezamenlijke missie? Jongeren tijdens én na hun verblijf in een gesloten instelling de kans geven om hun artistieke talenten te ontdekken en versterken via duurzame en professionele begeleiding. Het traject zet in op twee pijlers: artistieke workshops in de gemeenschapsinstellingen en het creëren van een duurzaam platform met de hiphopcultuur als fundament. Jongeren bedachten zelf de naam van het traject. Meer dan een kamer hebben zij meestal niet in gemeenschapsinstellingen. [STUDIO1ROOM](#)¹⁹ maakt van die kamer een studio die jongeren de kans geeft hun verhaal te brengen en in contact te blijven met de samenleving.

Commusaic creëert hiphopnetwerken in België en daarbuiten. Oprichter Dorien De Vidts en spiritchild²⁰ van Urban Art Beat uit New York, zijn de bezielers. Ze bereiken jongeren die vaak het gevoel hebben niet gehoord of geaccepteerd te worden. Dorien: "Het DNA van de hiphopcultuur sluit heel goed aan bij jongeren die te maken hebben met maatschappelijke uitsluiting. Hiphop is ontstaan in achterbuurten, in wijken waar veel armoede is en waar jongeren weinig opportuniteiten hadden. Door hun creativiteit worden ze journalisten van hun tijd en hun omgeving."

¹⁹Lees het artikel: <https://demos.be/kenniscentrum/artikel/studio1room-hiphop-als-creatieve-uitlaat-klep-in-gemeenschapsinstellingen>
²⁰<https://xspiritmental.com/>

In 2016 startten de eerste eenmalige hiphopworkshops in gemeenschapsinstellingen. Daar kwamen meteen heel enthousiaste reacties op. Zo groeide het stilaan naar langere trajecten. Dorien: "Door de workshops en de relaties die we opbouwden met de directie van gemeenschapsinstellingen merkten we dat er nood was aan een cultureel netwerk waar de jongeren na hun verblijf terecht kunnen. Die kloof willen we met STUDIO1ROOM langzaam en duurzaam dichten. Samen met de partners van dit traject vormen we een sociaal artistiek platform voor en door jongeren in en na jeugdzorg en detentie."

Het traject STUDIO1ROOM heeft een sterk [pedagogische insteek](#), geïnspireerd op de kritisch revolutionaire pedagogie van onder meer Augusto Boal en Paulo Freire. Zo vertelt spiritchild: "Er zijn een aantal basiselementen in onze aanpak. We zetten de jongeren in het centrum van het leerproces. We zoeken uit wat zij willen doen, waar zij het over willen hebben en wat ze leuk vinden. Dat gaat ook over hun eigen identiteit. Hoe kunnen ze meer zichzelf zijn? Hiphop laat toe dat ze zich kritisch kunnen uiten over hun ervaringen. Het revolutionaire aspect zit in de actie die daarop volgt. Dat kan erg klein zijn. We leren hen dat het belangrijk is te tonen dat je ergens voor staat. Dat geldt evengoed voor de organisaties en partners waar we mee werken. Durven we samen streven naar een samenleving waarin geen gemeenschapsinstellingen meer nodig zijn?"

Elke workshop wordt gegeven samen met één van de partnerorganisaties, zodat de

jongeren kennismaken met hun aanbod en vertrouwde gezichten leren kennen die ze ook na hun verblijf in detentie kunnen aanspreken. Erkenning, gelijkwaardigheid en verbinding, daar draait het om. Dorien: “We nemen echt onze tijd met de jongeren. Het draait om hen, niet om ons of onze agenda. We brengen hen zoveel mogelijk in contact met lokale en internationale artiesten. Dat jongeren voelen dat mensen in hen geïnteresseerd zijn, is cruciaal.” Via STUDIO1ROOM vergroot het netwerk van de jongeren en vergroten de mogelijkheden om kennis te maken met muziek en culturele initiatieven in hun omgeving. Omgekeerd vergroot het bewustzijn bij jeugd- en kunstorganisaties dat die jongeren er ook zijn.”

“Met STUDIO1ROOM geven we workshops in jeugdgevangenissen vooraleer jongeren op de straat terecht komen. We willen ze laten doorstromen naar organisaties zoals De Stroate, en tonen dat er hoop is. Ik weet 100% zeker dat als ik niet die support had gekregen om met muziek bezig te zijn, dat ik terug op straat zou belanden.”

(AKB, artiest & workshopbegeleider STUDIO1ROOM)

DE TIPS VAN STUDIO1ROOM & HET LEREND NETWERK

Tijdens het Cera Impulstraject worstelden de partners met heel wat vragen: Hoe nemen we drempels weg rond vrijetijdsinvulling? Hoe creëren we op een duurzame manier een platform met diverse partners dat vertrekt vanuit de jongeren? Welke werkvormen kunnen ons hierin ondersteunen? Ze gingen hierover in gesprek met elkaar en andere organisaties en individuen die ervaring hebben in het werken met jongeren in deze specifieke gesloten context van jeugdzorg en detentie. Dit zijn [hun tips](#)²¹!

TIP 1: STAP NAAR JONGEREN TOE

STUDIO1ROOM dicht de kloof tussen gemeenschapsinstellingen en culturele organisaties door te starten met workshops in de veilige omgeving van een gemeenschapsinstelling. De stap om na hun plaatsing naar organisaties toe te gaan is heel groot. Het is cruciaal dat jongeren vertrouwd raken met terugkerende gezichten en organisaties. Verwacht niet dat jongeren na hun plaatsing zomaar naar je toestappen, maar bouw aan een vertrouwensrelatie tijdens de plaatsing zelf.

TIP 2: WERK MET DE OMGEVING

De specifieke omgeving van gemeenschapsinstellingen en detentiecentra kan je niet negeren. Die context kan soms heel belemmerend zijn om artistiek te werken met jongeren, zeker in een volle

coronacrisis. Je hebt toestemming nodig voor alles wat je doet en er zijn allerlei regels en restricties. Uit goede bedoelingen nemen begeleiders soms te veel ruimte in. Bovendien is er veel verloop bij de jongeren. Een goede communicatie met de directie en begeleiders van de betrokken centra is cruciaal om echte interactie te kunnen aangaan met de jongeren.

TIP 3: LUISTER

Een valkuil is dat je als artistiek begeleider te veel vertrekt van je eigen agenda. Terwijl jongeren in gemeenschapsinstellingen echt de nood voelen om hun verhaal te doen. Een voorbeeld van spiritchild: “Bij de start van een workshop nemen we maximum vijf minuten om onszelf voor te stellen. Dan is het aan de groep. Het is hun tijd. De energie moet gaan naar wat zij te vertellen hebben en nodig hebben om hun verhaal te brengen. Het is onze taak als pedagoog om dat proces te faciliteren. Wij zijn hun instrument.”

TIP 4: VERMIJD LABELS EN HOKJES-DENKEN

Een belangrijke drempel die jongeren tegenhoudt om te participeren aan artistiek aanbod is het etiket van probleemjongere dat ze vaak opgeplakt kregen. Zo'n label is soms diep in hun identiteit gebrand. Ze willen gewoon als jongeren benaderd en aangesproken worden. Vraag dus niet om de reden van hun plaatsing of detentie en geef hen niet het gevoel opnieuw in een vakje geduwd te worden.

TIP 5: ZET ROLMODELLEN IN

Laat docenten of kunstenaars ook zelf performen. Wanneer Commusaic en de partners een workshop komen geven, zullen de docenten steeds ook zelf hun artistieke vaardigheid tonen. Dat is een krachtige tool om respect te krijgen van de jongeren en de drempel te verlagen om zelf iets te proberen.

TIP 6: GEEF ERKENNING

Jongeren in gemeenschapsinstellingen worstelen met de psychologische drempel om toe te laten dat er iets positiefs gebeurt in hun leven of dat ze succesvol zijn in iets. Er zijn weinig momenten waarop ze zich echt tonen of hun mening geven. Zorg dat ze op zo'n moment zeker niet gecensureerd of ingeperkt worden. Zorg ook voor professionele begeleiding en een enthousiast publiek.

TIP 7: MAAK HET ZICHTBAAR EN CONCREET

Artistieke projecten zijn doorgaans niet zo zichtbaar in gemeenschapsinstellingen en worden daarom soms vergeten, zowel bij jongeren als begeleiders. Denk na hoe deze projecten in gemeenschapsinstellingen verder kunnen leven. STUDIO1ROOM deed dit in coronatijd door een krantje te maken en de jongeren uit te nodigen brieven te schrijven. Soms moet je teruggrijpen naar old school communicatiekanalen. Maak als organisatie ook concreet wat je de jongeren te bieden hebt, zoals een stage of een opleiding om zelf workshopbegeleider te worden. Zo zien ze beter wat hun mogelijkheden voor de toekomst zijn.

²¹Lees het artikel: <https://demos.be/ken-niscentrum/methodiek/studio1room-be-veelt-aan-dos-en-donts-om-jongeren-in-gemeenschapsinstellingen>

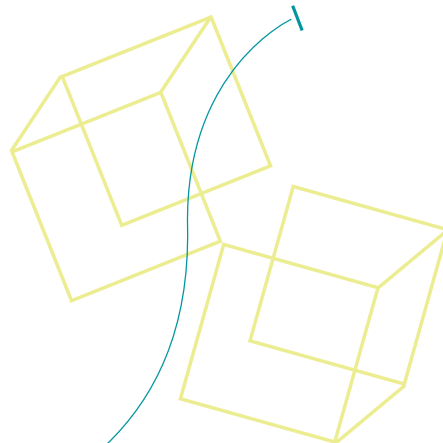
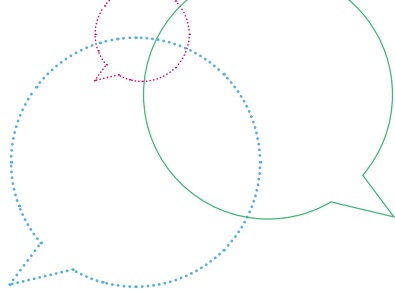
TIP 8: HOUD CONTACT

Investeer in persoonlijk contact met de jongeren en blijf die relaties verder opbouwen en onderhouden. Laat zien dat je niet zomaar weggaat en er ook na hun plaatsing of detentie nog bent. Houd er rekening mee dat jongeren andere prioriteiten hebben eens ze terugkeren naar hun oude omgeving. Bespreek vooraf met hen of en hoe zij verder contact willen houden. Het kost jongeren tijd, geld en afstand om naar de culturele partners te stappen die ze in de gemeenschapsinstelling leerden kennen. Die doorstroom gebeurt echt niet zomaar. Ondersteun hen daar zoveel mogelijk bij en houd rekening met de specifieke context van elke jongere.

Commusaic: www.commusaic.org, JES: www.jes.be, Graffiti vzw: www.graffitivzw.be, Zinnema: www.zinnema.be

Meer lezen over dit traject?

<https://demos.be/tags/sociaal-artistiek-platform>

30CC, Buurtcentra Leuven,
De Ruimtevaart, 't Lampeke & TRILL

CURATOREN- PROGRAMMA

ALS BURGERS MEE
PROGRAMMEREN

OVER HET TRAJECT

CURATORENPROGRAMMA is het Cera Impulstraject van 30CC, Buurtcentra Leuven, 't Lampeke, De Ruimtevaart en TRILL. Dit traject gaat aan de slag met de noodzaak om nieuwe perspectieven binnen te brengen in de programmatie van 30CC en Leuvenaars mee aan tafel te zetten. Zij bepalen mee wat er op het podium te zien is. Via het Cera Impulstraject ontwikkelen de partners een [methodisch kader](#)²² op maat voor participatief programmeren, met specifieke aandacht voor burgers in een kwetsbare positie.

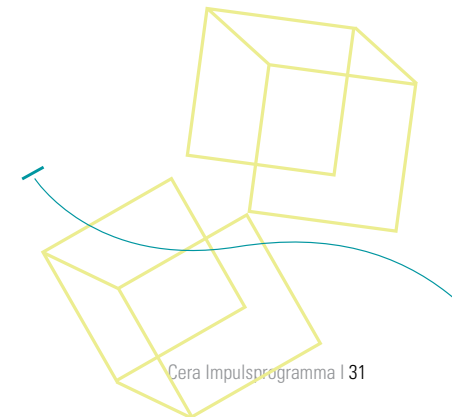
Het idee voor De Curatoren van 30CC ontstond in 2019. Intussen lopen er vier deelprogramma's die elk vanuit het perspectief van een doelgroep zijn opgebouwd in samenwerking met partnerorganisaties. Elk programma heeft een eigen insteek en aanpak:

- **Jongeren 15+**
Jongeren met artistieke ambities krijgen de kans hun eigen ruimte te veroveren op het podium en in de stad. Ze geven eigen verhalen vorm en laten die zien via open podia onder de noemer UNCUT, begeleid door TRILL.
- **Bezoekers van Buurtcentra Leuven en armoedeverenigingen**
Dit is een groep van acht curatoren die werken met een thema dat als een rode draad doorheen hun programma loopt. Een participatieme-

dewerker van 30CC begeleidt het proces. Met hun programma geven ze extra aandacht aan mensen die minder vanzelfsprekend hun weg vinden naar kunst of cultuur. Zo programmeren ze voorstellingen in de namiddag, in de buurthuizen van Leuven en hechten ze veel belang aan omkadering en publiekswerking.

- **Studenten Culturele Studies**
Studenten Culturele Studies van KU Leuven programmeren voor hun medestudenten. Ze krijgen veel autonomie en worden vanop de zijlijn begeleid en gecoacht door de programmator theater van 30CC.
- **Leerlingen secundair onderwijs**
Het CURATORENPROGRAMMA laat leerlingen van heel dichtbij kennismaken met kunst. Samen met hen wordt een kunstenaar gezocht die voor een bepaalde periode resideert op hun school en er werkt. In een voortraject krijgen leerlingen de gelegenheid om voorstellingen te bekijken en uit te zoeken welke kunstenaar hen aanspreekt.

²² Download het methodisch kader hier: <https://demos.be/kenniscentrum/publicaties-van-demos/methodisch-kader-voor-participatief-programmeren>

“Als je mensen de kans geeft om een eigen artistieke avond samen te stellen dan geeft je dat toegang tot een netwerk dat je anders zeer moeilijk zal kunnen bereiken.” (Khaldia El Jack, gastcurator TRILL)

DE TIPS VAN CURATORENPROGRAMMA & HET LEREND NETWERK

Tijdens het Cera Impulstraject ontwikkelden de partners van het CURATORENPROGRAMMA onder begeleiding van Demos een methodisch kader voor iedereen die wil starten met participatief programmeren. Ze deden daarbij beroep op de expertise en ervaring van andere organisaties door hen samen te brengen in een lerend netwerk²³: [Art for All](#) van Globe Aroma, [Troep](#) van cc Leopoldsburg, [Twee-klank](#) bij cc het SPOOR, [De Avonden](#) van kleinVerhaal, [Kraakcollectief](#) in Lier, de [Be-scene\(rs\)](#) van BUDA en [JEF filmfestival](#).

WAT IS PARTICIPATIEF PROGRAMMEREN?

We spreken over participatief programmeren wanneer je burgers medezeggenschap geeft bij het proces van artistieke programmering. Je betreft daarbij bij voorkeur zoveel mogelijk diverse perspectieven.

²³Uitgebreide artikels van alle genoemde praktijken vind je op de website van Demos: <https://demos.be/tags/curatorenprogramma>

WAAROM PARTICIPATIEF PROGRAMMEREN?

Cultuurhuizen hopen via participatief programmeren een publiek te betrekken dat ze doorgaans moeilijker naar hun zaal krijgen. Ze willen meer verbinding maken tussen de verhalen die op het podium verteld worden en wat leeft in hun stad of gemeente. Of ze hebben het gevoel dat er vandaag zoveel culturele referentiekaders en praktijken zijn dat die onmogelijk te vangen zijn door één professional.

DRIE STRATEGIEËN VAN PARTICIPATIEF PROGRAMMEREN

Participatief programmeren is nog sterk pionierswerk. Toch duiken meer en meer experimenten op. We ontdekten drie verschillende strategieën van participatief programmeren, die aansluiten bij het [participatiecontinuüm](#)²⁴ van Demos.

1. **Inspraak geven: de burger als opdrachtgever**

Programmatoren maken een voorselectie waaruit burgers kunnen kiezen. Of burgers geven hun voorkeuren of een thema aan cultuurwerkers of kunstenaars, die hier vervolgens mee aan de slag gaan.

2. **Co-creëren: de burger als co-programmator, co-curator of co-organisator**

Burgers bepalen samen met deskundigen wat er op het artistieke programma komt. Er is sprake van een wisselwerking. De rol van een bemiddelaar of procesbegeleider is hierbij cruciaal.

²⁴Meer over het participatiecontinuüm vind je op de website van Demos: <https://demos.be/kenniscentrum/dossier/7-strategieen-om-participatief-te-werken>

3. **Eigenaarschap: de burger als programmator, curator of organisator**
Burgers krijgen carte blanche. Er is geen bemiddelaar of deze rol beperkt zich tot het faciliteren of praktisch ondersteunen. Deze strategie leunt sterk aan bij het werken met externe gastprogrammatoren.

“Ik stel vast dat de jongeren met wie ik werk eerder organisatoren dan makers volgen en in de eerste plaats willen timmeren aan hun eigen parcours. Onze jongeren willen geen kruimels, maar a seat at the table.” (Adinda Vanderzande, TRILL)

RICHTINGWIJZER BIJ KEUZESTRESS

Als je als cultuurhuis overweegt om je programmering in handen van burgers te leggen, zijn er heel wat keuzes die je moet maken. Hieronder enkele tips als richtingwijzer. Je leest er meer over in het [methodisch kader](#)²⁵ rond participatief programmeren.

²⁵Download het methodisch kader op de website van Demos: <https://demos.be/kenniscentrum/publicaties-van-demos/methodisch-kader-voor-participatief-programmeren>

- **Tip 1: Doelen en verwachtingen**
Begin met een stevige introspectie. Participatief programmeren kan de ‘gewone’ gang van zaken serieus op zijn kop zetten. Krijgt de doelgroep die je wil betrekken echt de ruimte om mee te beslissen? Zijn alle collega’s mee? Hoeveel tijd en budget kan je vrijmaken? Zodra je intern een mandaat hebt, start je best zo snel mogelijk met het betrekken en bevragen van burgers. Wat zit er voor hen in? Hun motivatie en drive hoort het startpunt te zijn van jouw traject en is de basis om een concreet kader op te bouwen. Maak niet de klassieke fout om pas naar je doelgroep te stappen wanneer het kader en de aanpak al helemaal vastligt.

- **Tip 2: Rekrutering van deelnemers**
In veel gevallen gebeurt rekrutering vanuit de eigen werking of vanuit de band die burgers al hebben met een organisatie. Dat kan leiden tot een homogene groep deelnemers. Terwijl representativiteit net een belangrijk issue is voor veel cultuurhuizen. Het is dan een interessante piste om de mensen die je nog niet bereikt op te lijsten en op zoek te gaan naar sleutelfiguren en partnerorganisaties die wel toegang tot deze groepen hebben. Een valkuil daarbij is dat partners zich gebruikt kunnen voelen. Zoek naar een gedeelde agenda en geef perspectief op langdurige samenwerking zodat het voor organisaties de moeite is om er tijd in te steken.

- **Tip 3: Samenwerking en rolverdeling**

Participatief programmeren is altijd een vorm van samenwerking. Geef alle betrokkenen een duidelijke rol vanuit expertise en motivatie. Zo krijg je het beste resultaat en kan iedereen schitteren. De meest voorkomende rollen zijn die van de deelnemers, het cultuurhuis, de procesbegeleider, de sleutelfiguren en de kunstenaar(s).

- **Tip 4: De concrete aanpak**

Veel cultuurwerkers hebben heel concrete vragen rond participatief programmeren. Hoe verloopt dat precies? Hoe pak je het concreet aan? In het methodisch kader van het CURATORENPROGRAMMA staan we stil bij vier belangrijke aspecten: het kader, de timing, de gebruikte werkvormen en de groepsdynamiek.

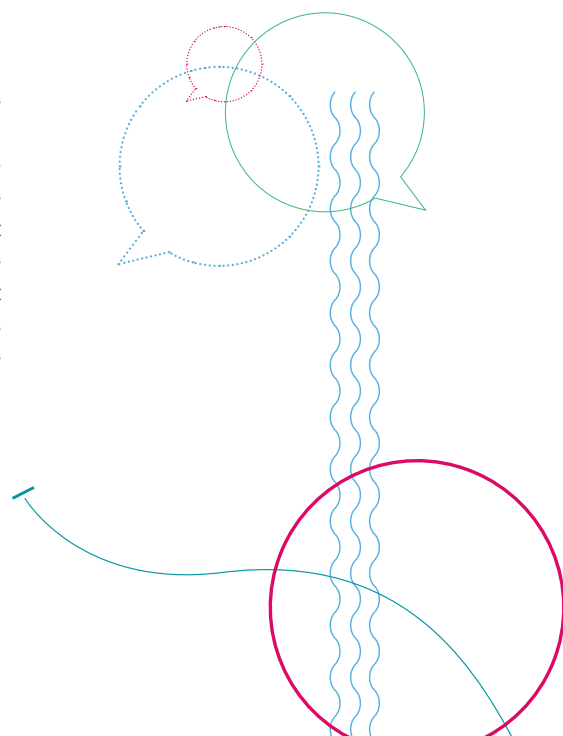
- **Tip 5: De kenniskloof**

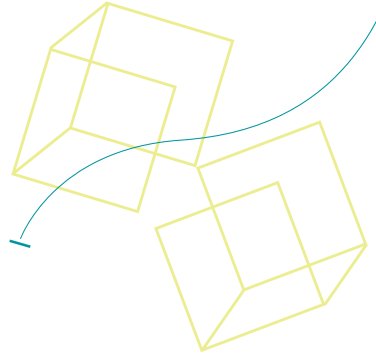
Wanneer je participatief gaat programmeren, moet je waakzaam zijn voor ongelijkheid en verschillende snelheden op vlak van kennis, perspectief, ervaring en verloning. Dat maakt van participatief programmeren best een spannend proces. Het erkennen van die ongelijkheden is een eerste stap. Maak van gelijkwaardigheid een belangrijk uitgangspunt.

“Door te werken met een actueel thema waarrond het programma wordt opgebouwd, krijgt het onderlinge gesprek tussen curatoren en programmatoren een inhoudelijk karakter en creëer je een gelijkwaardige positie voor alle deelnemers.” (Christel Dusoleil, 30CC)

Meer lezen over dit traject?

<https://demos.be/tags/curatorenprogramma>

EEN UITGAVE VAN DEMOS VZW & CERA

Verantwoordelijke uitgever:

Bart Soons

Demos vzw - Saintelettesquare 19

B-1000 Brussel

Redactie: An Van den Bergh

Ontwerp: Francoise Albertyn

Copyright foto's:

Ans Van Gasse, Britt Wiering, Caroline Lessire,
Commusaic, Dounia Mojahid, Fameus, Ivan Put,
Lisa Pleysier, Maarten Geukens, Michiel Devijver,
Park Poétik 2020 en 2021, PILOOOT, Rozenn Quéré,
Sofie De Backere & Tessa Kraan.

ISBN-NUMMER: 9789491938139

Juli 2022

Met zo'n 400.000 vennoten is Cera de grootste coöperatie van België. Cera brengt mensen, middelen en organisaties samen, bundelt krachten, neemt initiatieven en realiseert waardevolle projecten met een duidelijk doel: samen investeren in welvaart en welzijn. Cera investeert in kunst en cultuur, omdat deze bijdragen aan de ontwikkeling van onze samenleving. Cera gelooft hierbij in actieve participatie aan cultuur voor en door iedereen.

Demos vzw is als kenniscentrum actief in het Vlaams Participatiedecreet. Voor Demos zijn participatieve kunstpraktijken een belangrijke hefboom om de cultuurparticipatie te vergroten van individuen en groepen die in onze samenleving onderbelicht of ondervertegenwoordigd zijn. Tegelijk dragen ze bij tot een meer divers en inclusief kunstenveld.